

MEVDUAT BANKALARINDA GERÇEĞE UYGUN DEĞER HİYERARŞİSİNİN İÇERİK ANALİZİ VE KAZANÇ OYNAKLIĞINA ETKİSİ*

Dr. Öğretim Üyesi İrem ÖZCAN**

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi
Mart 2022, 24(1), 109 – 131

ÖZ

2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde 32 mevduat bankasından oluşan 224 banka yılı gözlemine dayalı bu çalışmada, bağımsız denetim raporlarında yer alan gerçeğe uygun değer ve hiyerarşisine yönelik açıklamalar analiz edilmiştir. İçerik analizi ile, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisini açıkladıkları finansal tablo kalemleri, bunların raporlanan seviyeleri, yıllara göre dağılımları ve tutarları tespit edilmiştir. Çalışmanın amacı, farklı hiyerarşi seviyelerinde gerçeğe uygun değer kullanımının, kazanç kalitesinin temel göstergelerinden olan kazanç oynaklığı ile ilişkisini incelemektir. Elde edilen bulgular, Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların kazanç oynaklığını azalttığını, Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların ise kazanç oynaklığını arttırdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Gerçeğe Uygun Değer, Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi, Kazanç Oynaklığı

JEL Sınıflandırması: M41, C12, M21

CONTENT ANALYSIS OF FAIR VALUE HIERARCHY IN DEPOSIT BANKS AND ITS EFFECT ON EARNINGS VOLATILITY

ABSTRACT

In this study, the disclosures about fair value measurements and fair value hierarchy in the independent audit reports are analyzed based on 224 bank-year observations of 32 deposit banks in the 7-year period between 2013 and 2019. Content analysis is used to identify the financial statement items

* Makale Geliş Tarihi (Date of Submission): 22.04.2021; Makale Kabul Tarihi (Date of Acceptance): 05.08.2021
Bu çalışma yazarın “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalitesine Etkisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, iremozcan@halic.edu.tr, orcid.org/0000-0002-0991-3848

Atf (Citation): Özcan, İ. (2022). Mevduat Bankalarında Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinin İçerik Analizi ve Kazanç Oynaklığına Etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(1), 109-131.

<https://doi.org/10.31460/mbdd.926461>.

for which the fair value hierarchy is used, their reported hierarchy levels, the distributions of these over the years, and their amounts. The aim of the study is to examine the relationship between the use of fair values in different hierarchy levels and earnings volatility, which is a main indicator of earnings quality. The findings show that financial assets valued with Level 1 inputs reduce earnings volatility, while those valued with Level 2 inputs increase earnings volatility.

Keywords: Fair Value, Fair Value Hierarchy, Earnings Volatility

JEL Classification: M41, C12, M21

EXTENDED SUMMARY

PURPOSE AND MOTIVATION

The objective of this study is to measure the effect of the use of fair value accounting in the year-end financial statements of deposit banks in Turkey, within the scope of the Turkish Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA), on their earnings volatility in the 7 years between 2013 and 2019. In prior literature, researchers have found that in the absence of directly observable market values, fair value measurements lead to misjudgments. In this study, analyses are carried out to determine at which level of the hierarchy the value inputs affect the quality of earnings and which financial instruments could be used more to manipulate the financial statements.

METHODOLOGY

The analysis is applied to banks because fair value measurements are mainly used in the valuation of financial instruments, which are owned in large quantities by banks. Approximately 60% of the banks operating in Turkey are deposit banks and our analysis covers only these deposit banks. Our sample is composed of 32 deposit banks registered with the BRSA as of 01.01.2020. Since IFRS 13 was implemented in the accounting periods after 31.12.2012, the annual financial statements of these deposit banks are analyzed for 7 years between 2013 and 2019, inclusively. The main assumption used in the study is that Level 2 and Level 3 inputs are more subjective, contain more measurement errors, and allow managers to use earnings management practices more frequently than Level 1 inputs. Therefore, it is hypothesized that the use of Level 2 and Level 3 inputs by banks will increase earnings volatility. In this direction, three hypotheses are formed.

H_{1a}: There is a meaningful correlation between the use of fair value accounting by deposit banks and the volatility of their earnings.

H_{1b}: There is a significant and negative relationship between the use of Level 1 inputs of deposit banks and the volatility of their financial assets and earnings.

H_{1c}: There is a significant and positive relationship between the Level 2 inputs of deposit banks and the volatility of their financial assets and their earnings.

RESULTS AND DISCUSSION

Financial asset and financial liability accounts valued at fair value are determined using content analysis. Then, the ratios of these assets and liabilities valued at fair value to total assets and total liabilities, respectively, are calculated. Thus, which financial asset and liability accounts are mostly valued at fair value are observed. To test the hypotheses, two different models are formulated and panel data analysis is applied. The results indicate that the increase in the ratio of financial assets valued at fair value to total assets affects earnings volatility negatively. Accordingly, hypothesis H_{1a}, which argues that there is a significant relationship between the use of fair value accounting and earnings volatility, is accepted. The impact of the level of inputs used in fair value accounting is also measured. As expected, a significant negative relationship is found between earnings volatility and the use of Level 1 inputs in measuring fair values of assets. This coincides with the hypothesis that banks with higher levels of financial assets valued using Level 1 inputs have less volatile earnings. Thus, hypothesis H_{1b} is accepted. According to the results of the analysis, a positive relationship significant at 1% is found between earnings volatility and the use of Level 2 inputs in measuring asset fair values. Earnings volatility increases by approximately 1.0441 units as the use of Level 2 assets increases by one unit. Hence, it is concluded that the earnings of banks with higher ratios of financial assets measured using Level 2 inputs are more variable and thus hypothesis H_{1c} is accepted. The independent variables in the model explain about 99% of the change in the dependent variable. The F statistic shows that the model is significant at 1% level.

CONCLUSION AND IMPLICATION

In this study, analyses are conducted to determine at which hierarchy level(s) the fair value inputs affect earnings quality and to reveal which financial instruments can be used more to manipulate the results of the financial statements. Earnings volatility is measured as the standard deviation of net income scaled by total assets. It has been determined that the increase in the ratio of financial assets valued with Level 1 inputs affects earnings volatility negatively, while the increase in the ratio of financial assets valued with Level 2 inputs affects earnings volatility positively. Therefore, it has been observed that level 1 input usage positively affects earnings quality and Level 2 input usage affects it negatively.

Although there are many studies on earnings management in the national literature, there has been no research on the relationship between the use of fair value accounting and earnings quality. Within the framework of the findings, a guide can be created for auditing the financial assets reported by deposit banks regarding the use of the fair value hierarchy. The models and variables used in this study may

serve as a guide to studies carried out on banks from different countries or enterprises from different sectors. The results obtained can be improved by adding factors such as corporate structure, audit environment, auditor's industry expertise and country or sector legal sanctions to the analysis.

1. GİRİŞ

Yöneticiler, hissedarlar, kredi kurumları, yatırımcılar ve devlet gibi pek çok farklı kullanıcıya ihtiyaç duydukları bilgileri sunan finansal tablolarda değerlendirme işlemi ekonomik kararları etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Kullanılan değerlendirme yöntemlerinin ihtiyaç duyulan bilgilerin özelliklerini karşılayamaması nedeniyle gerçeğe uygun değer kavramı ortaya çıkmıştır. Günümüzde standart belirleyicilerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS)'nin büyük bir çoğunluğunda gerçeğe uygun değere yöneldiği görülmektedir.

Gerçeğe uygun değer belirlenmesinde en önemli husus, taraflar arasında gerçek bir işlemin ve değerlendirme yapılacak varlık ya da yükümlülükle ilgili aktif bir piyasanın var olup olmadığıdır. Eğer ilgili varlık ya da yükümlülükler için aktif bir piyasa mevcut ise gerçeğe uygun değer belirlenmesi nispeten daha kolaydır. Ancak işletmenin varlık ve yükümlülüklerini istenildiğinde alabilecek bir tarafın bulunmadığı zamanlarda durum güçleşmektedir. FASB (Financial Accounting Standards Board - Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) yaşanan bu karmaşıklığı ve gücünü ortadan kaldırmak için 2006 yılında 157 numaralı "Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri" standardını yayımlamıştır. IFRS 13 Fair Value Measurement, IASB tarafından 12.05.2011 tarihinde yayımlanmıştır. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı ise 31.12.2012 tarihli 28513 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Gözlüklü, 2017). Standart içerisinde gerçeğe uygun değer kavramının tanımı ve belirlenmesinde kullanılacak hiyerarşi yer almaktadır. 13 numaralı standarda göre gerçeğe uygun değer belirlenmesinde üç yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar; piyasa yaklaşımı, gelir yaklaşımı ve maliyet yaklaşımıdır.

Piyasa yaklaşımında, aynı ya da karşılaştırılabilir nitelikte olan varlık veya yükümlülükleri içeren piyasa işlemlerince elde edilen fiyatlar ve diğer ilgili bilgiler kullanılır (Mun, 2002). Gelir yaklaşımı, nakit akışı ya da gelir ve giderler gibi geleceğe ilişkin tutarları cari (iskonto edilmiş) tutara dönüştürme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım uygulandığında gerçeğe uygun değer ölçümü ile gelecekteki tutarlara ilişkin bugünkü piyasa beklentileri yansıtılmaktadır. Başka bir ifadeyle, gelecekte yaratacağı nakit akışları tahmin edilen varlıklara yatırımcıların bugün ne kadar ödeme yaptıkları belirlenir. Maliyet yaklaşımı ise bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan geçerli tutarı ifade eder. Değerlemesi yapılan bir varlığın aynısı ya da benzeri bugün satın alınacak olsa ne kadar ödeme yapılması gerektiği tespit edilir (Örten, Kaval & Karapınar, 2017).

13 numaralı standart gerçeğe uygun değerın tespitinde kullanılan girdilerin önem sırasına göre düzenlenmesi için bir hiyerarşi ortaya koymaktadır. Varlık veya yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerinin tespitinde kullanılacak girdilerin belirlenmesi amacıyla geliştirilen hiyerarşi, önceliği aktif piyasalarda meydana gelen fiyat kotasyonlarına vermektedir. Bu nedenle birinci derecedeki ölçümlerde aktif piyasaların fiyat kotasyonları vardır ve varlık veya yükümlülüklerin piyasada istenildiği zaman el değiştirebildiği varsayılır. Seviye 1 girdisi olarak da adlandırılan aktif piyasadaki fiyatlar gerçeğe uygun değerın en güvenilir kanıtını oluşturur. Varlık veya yükümlülüklerin kotasyon fiyatlarına erişimde güçlük yaşanması halinde Seviye 1 girdilerinde değişiklik yapılabilir. Bu durumda Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerinden yararlanır. Seviye 2 girdileri, benzer ya da özdeş varlık ve yükümlülükler için aktif ve aktif olmayan bir piyasada oluşan fiyat kotasyonları, fiyat olmamasına rağmen gözlemlenebilir veya gözlemlenebilir olmayan piyasa verileriyle ilişkili olduğu doğrulanabilen kanıtlardan oluşur. Seviye 3 girdileri ise gözlemlenebilir olmayan girdilerden oluşur. Bu nedenle bu seviyedeki girdiler, piyasa katılımcıları tarafından varlık veya yükümlülükler fiyatlanırken kullanılan varsayımlar hakkında raporlama yapan işletmenin ortaya koyduğu tahminlerdir.

Literatürde gerçeğe uygun değer muhasebesine dayalı raporlama yaklaşımı ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşler bulunmaktadır. Genel hatları ile olumlu görüşler, gerçeğe uygun değer muhasebesi kapsamında hazırlanan finansal tabloların daha geçerli ve gerçekçi bilgiler sunduğu, daha anlaşılır olduğu ve yöneticilerin kârları daha düzgün bir eğilim ile raporlama girişimine engel olduğu yönündedir. Gerçeğe uygun değer muhasebesinin ortaya çıktığı yıllarda, tarihi maliyete dayalı finansal tablolara oranla sunulan bilgilerin daha geçerli olduğu üzerinde durulmuştur. Finansal tablolardaki bilgilerin geçerli oluşu, ilgili bilgilerin kullanıcılara geçmişteki, bugünkü ve gelecekteki ekonomik olayların sonuçları hakkındaki tahminleri ve bu tahminlere dayanarak alınan kararları etkileme kabiliyetini ifade etmektedir. Gerçeğe uygun değer ölçümü ile hazırlanan finansal tabloların işletmelere ait gelecekteki hisse senetleri fiyatları ile ilişkisinin daha yüksek olduğu; finansal riskler, belirsizlikler ve fırsatlarla ilgili daha şeffaf bilgiler sunduğu savunulmaktadır (Herz & MacDonald, 2008).

Gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin olumsuz görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerin başında, ülkelerin muhasebe politikaları hakkında kamu ve özel kuruluşlar tarafından yapılan düzenlemelerin ve getirilen kuralların farklı olması nedeniyle, değerlendirme ölçülerinin belirli kıstaslar çerçevesinde kullanımının kullanıcıların inisiyatifine bırakılmış olması gelmektedir. Bu sebeple finansal tablolarda tam olarak ortak bir dilin kullanımı sağlanamamakta ve finansal tablolar kısmen de olsa ülkelerin muhasebe uygulamalarının etkisinde kalmaktadır (Terzi, Kıymetli & Bülbül, 2007). Değerleme işleminin sübjektif olması ise gerçeğe uygun değerın yargı ve varsayımlarının finansal tabloları manipüle etmek amacı ile kullanılması sonucunu doğurabilmektedir. Fiziki açıdan değerlendirme yapılması mümkün olmayan birçok varlık bulunmaktadır. Böylece uzmanlık gerektiren komplike işlem ve süreçlerin birçok hatayı da beraberinde getirmesi kaçınılmazdır (Özkan & Terzi, 2009). Bu nedenle

gerçeğe uygun değer muhasebesine yapılan çoğu eleştirinin odak noktasında, yönetimin öngörü ve varsayımlarının hatalı çıkabileceği, fırsatçı olan ve gerçeği yansıtmak istemeyen yönetimlerce kazancın manipüle edilebileceği bulunmaktadır (Krumwiede, 2008).

Aktif bir piyasada işlem görmeyen varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değerlerin belirlenebilmesi adına birçok tahmin yapılması gerekmektedir. Bu tahminler içerisinde geleceğe yönelik nakit akışları, faiz oranları, döviz kurları, enerji ve hammadde fiyatları, vergi oranları, teknolojideki ve müşteri ihtiyaçlarındaki değişim gibi konular yer almaktadır. Ancak herhangi bir muhasebecinin ya da değerlendirme uzmanının geleceği tahmin etme yeteneği yoktur (King, 2006). Bu nedenle yöneticiler ister art niyetli olsun ister olmasın, yapılan uzun vadeli tahminler neticesinde işletmelerin finansal durum ve performansları yanlış sunulabilmektedir.

Gerçeğe uygun değer muhasebesine yöneltilen eleştirilerden hareket edilen bu çalışmada, gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seçimlerinin kârlılığın temel göstergelerinden biri olan kazançlar ve kazançların kalitesi üzerindeki etkisi ölçülmüştür. FASB tarafından yapılan tanımda kazanç kalitesi, yatırımcıların içinde bulunulan döneme bağlı olan kazançları efektif bir biçimde kullanarak ilerleyen dönemlere ilişkin kazançların öngörülmesindeki yararlılıktır. Kazanç kalitesi, işletmenin kazançlarını doğru bir şekilde yansıtmaya kabiliyeti ve geleceğe yönelik kazançlarını tahmin etmek için raporlanan kazançların güvenilirliğidir. Literatür genelinde kazanç kalitesinin temel göstergeleri olarak tahakkuk kalitesi, kalıcılık, öngörülebilirlik, istikrarlılık, oynaklık ve kazanç yönetimi kabul edilmektedir. Kazanç oynaklığı (earnings volatility) işletmelerin kazançlarının ne kadar istikrarlı ya da istikrarsız olduğunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Geniş açıdan volatilité “oynaklık”, “ani değişim”, “ani sıçramalar”, “hareketlilik”, veya “değişiklik” anlamlarına gelmektedir. Kazancı yüksek düzeyde oynaklık gösteren işletmelere yapılacak olan yatırımlar risk içermektedir ve yapılan araştırmalar da yatırımcıların yüksek oynaklık gösteren kazançlara sahip işletmelerden kaçındıklarını ortaya koymaktadır. Çünkü, bu tür değişken kazançlar ileriye yönelik plan yapılmasını zorlaştırmakta ve özellikle borç yükümlülüklerini yerine getirmek için öngörülen nakit akışının gerçekleşmemesi ile sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle, kazançlarında düşük oynaklık gösteren işletmelerin değeri yükselmektedir. Yüksek oynaklık gösteren işletmelerin ise hisse senedi fiyatları zaman içerisinde düşmektedir. Bu durumda, kazancı istikrarlı hale getirme çabalarının, hissedarlara ve yatırımcılara karşı büyüme ve kalıcılık gösterme isteği nedeniyle ortaya çıkan baskılardan kaynaklandığı söylenebilmektedir (Nagy & Neal, 2001).

Çalışmada öncelikle kazanç oynaklığına ilişkin literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ardından uygulama kapsamına alınan mevduat bankalarının dönem sonu bağımsız denetim raporları üzerinden içerik analizi uygulaması yapılmıştır. İçerik analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda, gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç kalitesinin temel kriterlerinden kazanç oynaklığı üzerindeki etkisini ölçmek adına panel veri analizi uygulanmış ve sonuçları yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR

Literatürde yapılan çok sayıda çalışma, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının daha yüksek seviyelerde kazanç oynaklığına yol açtığı sonucuna varmıştır. Bernard, Merton ve Palepu tarafından (1995) Danimarka'da bulunan bankalar üzerinde yapılan çalışmada, piyasaya göre değerlendirme sistemi sonrasında kazanç oynaklığının üç ile dört kat arasında artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bernard, Barth, Landsman ve Wahlen (1995) yaptıkları çalışmada, tarihi maliyet esasına oranla gerçeğe uygun değere dayalı kazançların daha oynak olduğu, bankaların yasal sermaye gerekliliklerini gerçeğe uygun değer altında daha sık ihlal ettikleri sonucuna varmıştır. Michel Magnan (2007) çalışmasında, gerçeğe uygun değer muhasebesinin finansal kurumların kazancı üzerinde oynaklığa neden olduğu ve bu durumun yatırımcılar, düzenleyiciler ve hükümet tarafından finansal krizin ciddiyetine ilişkin algıyı potansiyel olarak negatif yönde etkilediği üzerinde durmuştur. Ayrıca bazı gerçeğe uygun değer ölçümlerinin takdir yetkisi içermesi nedeniyle finansal performans ve istikrar izlenimi yarattığı ve gerçeğe uygun değer düzeltmeleri nedeniyle finansal tablolarda yapılan düzenlemelerin finansal krizleri daha da büyüttüğü vurgulanmıştır.

Sun, Liu ve Cao (2011), Çin'deki ticari bankalar üzerinden gerçeğe uygun değer ile kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi analiz ettikleri ampirik çalışmada, gerçeğe uygun değer neden olduğu kazanç oynaklığının tarihi maliyet esasının neden olduğu kazanç oynaklığını önemli ölçüde aştığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda, borsada işlem gören Çin bankalarının kazanç oynaklığının ana nedeninin ekonomik dalgalanmalar olduğu söylenmiştir. Slavko Sodan (2015), 2002-2011 döneminde Doğu Avrupa ülkelerinde gerçeğe uygun değer kullanımının kazanç kalitesini etkileyip etkilemediğini analiz etmiştir. 2015 yılında yayımlanan çalışmada kalıcılık, öngörülebilirlik, yumuşatma, tahakkuk kalitesi, değer alaka düzeyi ve muhafazakarlık olarak belirlenen altı kazanç kalitesi ölçütü kullanılmıştır. Gelişmiş ülkelere nazaran Doğu Avrupa'daki ülkelerin piyasa verilerinde ortaya çıkan eksiklik nedeniyle yöneticilere tahmin değerleriyle oynama imkânı doğmasından yola çıkılan çalışmanın sonucunda, finansal raporlamada gerçeğe uygun değer muhasebesini daha fazla kullanan firmaların ve bankaların daha düşük toplam kazanç kalitesine sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Goncharov (2016) çalışmasında, gerçeğe uygun değer muhasebesi, kazanç oynaklığı ve hisse senedi fiyatlarında ortaya çıkan oynaklık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İngiltere'de bulunan yatırım ortaklıklarının analiz edildiği çalışmada, gerçeğe uygun değer değişikliklerinden kaynaklanan gerçekleşmemiş kazançların hisse senedi fiyatlarında oynaklığa neden olduğu saptanmıştır. Ayrıca, gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen varlıklar ile tarihi maliyet ile ölçülen yükümlülükler arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanan yapay kazanç oynaklığının da hisse senedi fiyatlarını etkilediği vurgulanmıştır. Farklı hiyerarşi seviyelerinde gerçeğe uygun değer kullanımı ile kazanç oynaklığı arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında Slavko Sodan (2019), Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal

varlıkların bankaların kazanç oynaklığını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Başka bir ifadeyle, Seviye 1 gerçeğe uygun değer varlıklarını daha yüksek oranda barındıran bankaların daha yumuşak kazançlara sahip olduğu, Seviye 2 ve Seviye 3 gerçeğe uygun değer varlıklarını daha yüksek oranda barındıran bankaların ise daha değişken kazançlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

3. METODOLOJİ

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) bünyesindeki mevduat bankalarının 2013 ve 2019 yılları arasındaki 7 yıllık dönemde dönem sonu finansal tablolarında yer alan gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının kazanç oynaklığı üzerindeki etkisinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, mevduat bankalarının dönem sonu bağımsız denetim raporlarında yayımlanan gerçeğe uygun değer kullanımına dair dipnotlar analiz edilmiştir. Bu bağlamda, TFRS 13’de detaylı olarak açıklanan gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin mevduat bankaları tarafından kullanılma düzeyinin içerik analizi ile incelenmesi hedeflenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, kazanç kalitesinin ölçüm kriterleri arasında yer alan kazanç oynaklığı ile gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla panel veri analizi uygulanmıştır.

Uygulama 01.01.2020 tarihi itibarıyla BDDK’da kayıtlı 32 adet mevduat bankasını kapsamaktadır. Kapsam dâhiline alınan bankaların listesi Tablo 1’de gösterilmiştir. TFRS 13, 31.12.2012 tarihinden sonraki hesap dönemlerinde uygulanmaya başlandığından çalışma kapsamına alınan mevduat bankalarının 2013 ve 2019 yılları arasındaki 7 yıllık dönem sonu finansal tabloları analiz edilmiştir. Türkiye bankacılık sektöründe yer alan Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Katılım Bankaları ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bünyesindeki Bankalar, faaliyet süreçlerinin farklılık göstermesi nedeniyle örneklem setine dâhil edilmemiştir ve bu durum çalışmanın kısıtını oluşturmuştur.

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Mevduat Bankaları

AKBANK T.A.Ş.	HABİB BANK LİMİTED	ŞEKERBANK T.A.Ş.
ALTERNATİFBANK A.Ş.	HSBC BANK A.Ş.	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.
ANADOLUBANK A.Ş.	ICBC TURKEY BANK A.Ş.	TURKISH BANK A.Ş.
ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	ING BANK A.Ş.	TURKLAND BANK A.Ş.
BANK MELLAT	INTESA SANPAOLO S.P.A.	TÜRKİYE EKONOMİ BANKASI A.Ş.
BANK OF CHINA TURKEY A.Ş.	JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL ASSOCIATION	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
BURGAN BANK A.Ş.	MUFG BANK TURKEY A.Ş.	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
CITIBANK A.Ş.	ODEA BANK A.Ş.	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
DENİZBANK A.Ş.	QNB FİNANSBANK A.Ş.	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
DEUTSCHE BANK A.Ş.	RABOBANK A.Ş.	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.
FİBABANK A.Ş.	SOCIETE GENERALE S.A.	

3.2. Araştırmanın Yöntemi, Hipotezleri ve Modelleri

İçerik analizi için veriler Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yayımlanan dönem sonu bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Panel veri analizi için kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliği'nin veri sisteminden alınmıştır. Uygulamada kurulan modeller için R Programlama Dilinde “plm” kütüphanesinden yararlanılmıştır. Sabit etkiler panel veri analizi için “within” modeli uygulanmıştır. Panel veri analizi sonuçları ile gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seviyelerinin kazanç oynaklığına etkisi ve bu etkinin yönü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Finansal Durum Tablosu'nda yer verilen hesap kalemlerinin ölçümüne dair açıklama yapılan dipnotlar ile muhasebe politikalarına ilişkin açıklamalar bağımsız denetim raporlarından elde edilmiştir. Aynı zamanda bağımsız denetim raporlarının “Mali Bünyeye İlişkin Bilgiler” başlıklı bölümünde sunulan, finansal araçların gerçeğe uygun değerle ölçümü ve hiyerarşisi hakkındaki açıklamalar detaylı olarak incelenmiştir. İçerik analizinin ardından elde edilen sonuçlar baz alınarak veri seti oluşturulmuştur. Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin kazanç oynaklığına etkisinin belirlenmesi için 2 adet statik yapıda panel veri modeli oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın temel varsayımı, Seviye 2 ve Seviye 3 girdilerinin daha öznel olması, daha fazla ölçüm hatası içermesi ve yöneticilerin kazanç yönetimi uygulamalarını Seviye 1 girdilerine kıyasla daha sık kullanmalarına izin vermesidir. Bu nedenle, bankalar tarafından Seviye 2 ve Seviye 3 girdi kullanımının kazanç oynaklığını arttıracığı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, Seviye 2 ve Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıkların aktif toplamı içerisindeki payı ile kazanç oynaklığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tahmin edilmektedir. Ancak içerik analizi sonuçlarına göre, finansal yükümlülüklerin finansal varlıklara kıyasla düşük tutarda olması ve finansal yükümlülüklerde oldukça yüksek bir oranda Seviye 2 girdi türünün kullanılması nedeniyle analize yalnızca finansal varlıklar dâhil edilmiştir. Ayrıca Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar tutar açısından az olmaları nedeniyle kazanç oynaklığı için kurulan modele dâhil edilmemiştir. Bankaların aktif toplamı içerisinde Seviye 1 girdileri ile ölçülen finansal varlık oranları ile kazanç oynaklığı arasında negatif yönlü bir ilişki saptanması beklenmektedir. Kurulan modellerde mevduat bankalarının aktif toplamı içerisindeki gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık payı ile bu varlıkların Seviye 1 ve Seviye 2 girdi türü açısından dağılımları kullanılmıştır. Ayrıca gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı dışında bankalarda kazanç kalitesine etki edebileceği düşünülen banka büyüklüğü, mevduat oranı, özkaynak oranı, kredi oranı ve kalitesi, borç özermaye oranı ve özkaynak kârlılığı kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilmiştir. Bu kontrol değişkenleri hem ulusal hem de uluslararası literatürde banka kârlılığının ölçüldüğü çalışmaların büyük bir çoğunluğunda kullanılmaktadır. Bu nedenle modellerin açıklayıcılık gücünü arttıracığı düşünülmüştür.

H_{1a}: Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer muhasebesini kullanmaları ile kazançlarının

oynaklığı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Model 1: $VOL_{it} = \beta_0 + \beta_1FV_{it} + \beta_2LQUALITY_{it} + \beta_3ROE_{it} + \beta_4DER_{it} + \beta_5SIZE_{it} + \beta_6DEPOSITS_{it} + \beta_7EQUITY_{it} + \beta_8LOANS_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

Model 1’de; VOL (Volatility) banka i için, t yılındaki toplam varlıklar ile ölçeklendirilmiş net gelirin standart sapmasını, FV (Fair Value) banka i için, t yılındaki aktif toplamı içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıkların payını, LQUALITY (Loan Quality) banka i için, t yılındaki kredi zararı karşılıklarının brüt kredilere oranını, ROE (Return on Equity) banka i için, t yılındaki net kârın özkaynak toplamına oranını, DER (Debt to Equity Ratio) banka i için, t yılındaki borç toplamının özkaynak toplamına oranını, SIZE banka i için, t yılındaki toplam aktif büyüklüğünün doğal logaritmasını, DEPOSITS banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde toplam mevduatların payını, EQUITY banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde özkaynakların payını, LOANS banka i için, t yılındaki aktif toplamı içinde kredi ve alacakların payını temsil etmektedir.

H_{1b}: Mevduat bankalarının Seviye 1 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının oynaklığı arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır.

H_{1c}: Mevduat bankalarının Seviye 2 girdileri ile değerledikleri finansal varlıkları ile kazançlarının oynaklığı arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki vardır.

Model 2: $VOL_{it} = \beta_0 + \beta_1L1A_{it} + \beta_2L2A_{it} + \beta_3LQUALITY_{it} + \beta_4ROE_{it} + \beta_5DER_{it} + \beta_6SIZE_{it} + \beta_7DEPOSITS_{it} + \beta_8EQUITY_{it} + \beta_9LOANS_{it} + \langle \text{Year Control} \rangle + \langle \text{Banks Control} \rangle + \epsilon_{it}$

Model 2’de Model 1’den farklı olarak L1A (Level 1 Assets) banka i için, t yılındaki Seviye 1 gerçeğe uygun değer varlıklarının aktif toplamı içindeki payını, L2A (Level 2 Assets) ise banka i için, t yılındaki Seviye 2 gerçeğe uygun değer varlıklarının aktif toplamı içindeki payını temsil etmektedir.

4. BULGULAR

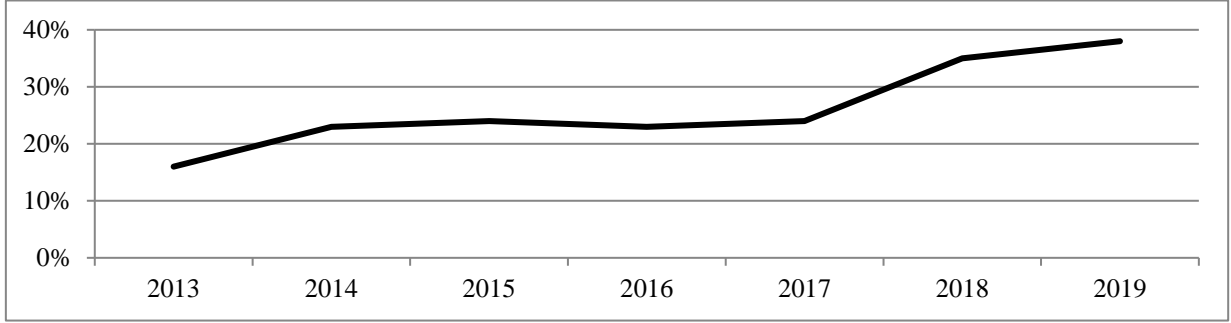
Çalışmanın bu bölümünde öncelikle içerik analizi sonuçları grafiksel olarak gösterilmiştir. Ardından panel veri analizi sonuçları açıklanmıştır.

4.1. İçerik Analizi Bulguları

32 mevduat bankasının finansal varlık ve yükümlülükleri içerisinde gerçeğe uygun değer ile ölçülen hesap kalemleri tespit edilmiştir. 2013 ve 2019 yılları arasında incelenen dönem sonu finansal tablo dipnotlarına göre belirlenen hesap kalemlerinin toplam varlık ve toplam yükümlülükler içerisindeki payı aşağıda grafiksel olarak gösterilmiştir.

Öncelikle kapsama alınan mevduat bankalarının tüm yıllarda gerçeğe uygun değerle değerlendirilen

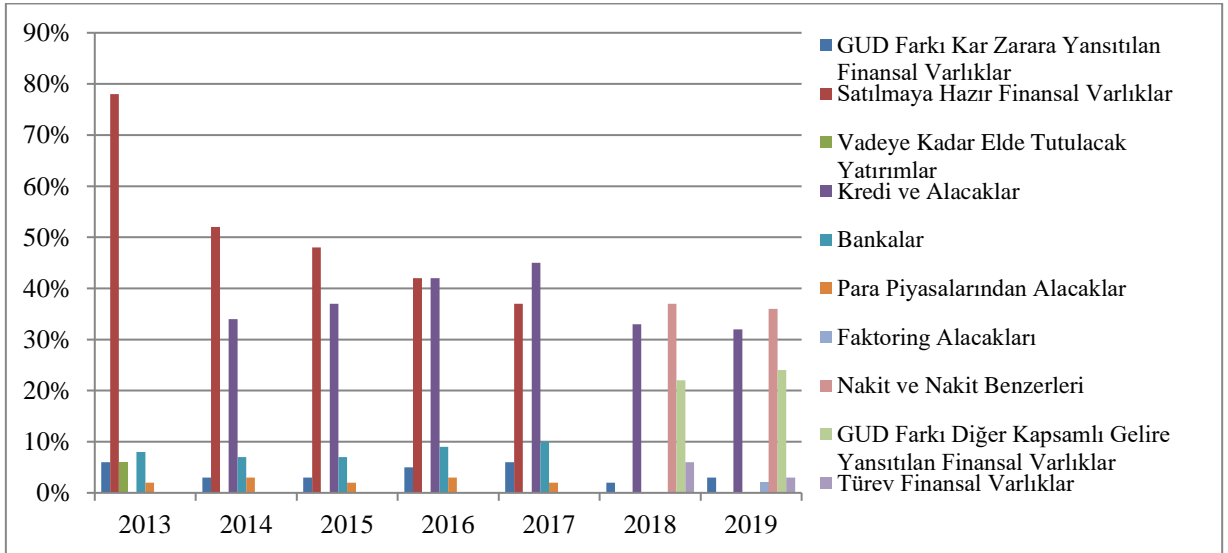
finansal varlık toplamının aktif toplamı içerisindeki oranı hesaplanmış ve yıllar itibariyle oranlarda yaşanan değişim grafiksel olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Aktif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranı

2013 yılında aktif toplamının ortalama %16'sının, 2014 yılında %23'ünün, 2015 yılında %24'ünün, 2016 yılında %23'ünün, 2017 yılında %24'ünün, 2018 yılında %35'inin ve 2019 yılında %38'inin gerçeğe uygun değerle değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıkların 2018 ve 2019 yıllarında artış gösterdiği görülmüştür. Bu durumun temel nedenlerinden biri, bankaların gerçeğe uygun değerle değerledikleri varlıkları içerisinde en yüksek paya sahip olan finansal varlıkların değerlendirilmesi ve ölçümüne ilişkin TFRS çerçevesinde meydana gelen değişikliktir.

Mevduat bankalarının gerçeğe uygun değerle değerledikleri toplam varlıkları içerisinde yer alan hesap kalemlerinin oranları aşağıda gösterilmiştir.

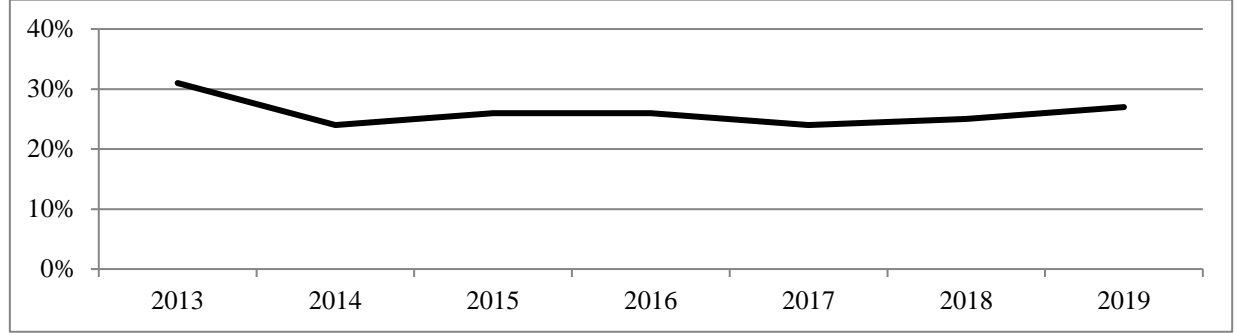

Şekil 2. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Varlık Oranları

Şekil 2'ye göre, 5 yıllık dönem için gerçeğe uygun değerle değerlendirilen varlıklar içerisinde en yüksek paya sahip olan "Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar"dır. Bu hesap grubunu sırasıyla "Kredi ve Alacaklar" ile "GUD Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar" takip etmektedir. 2018 ve

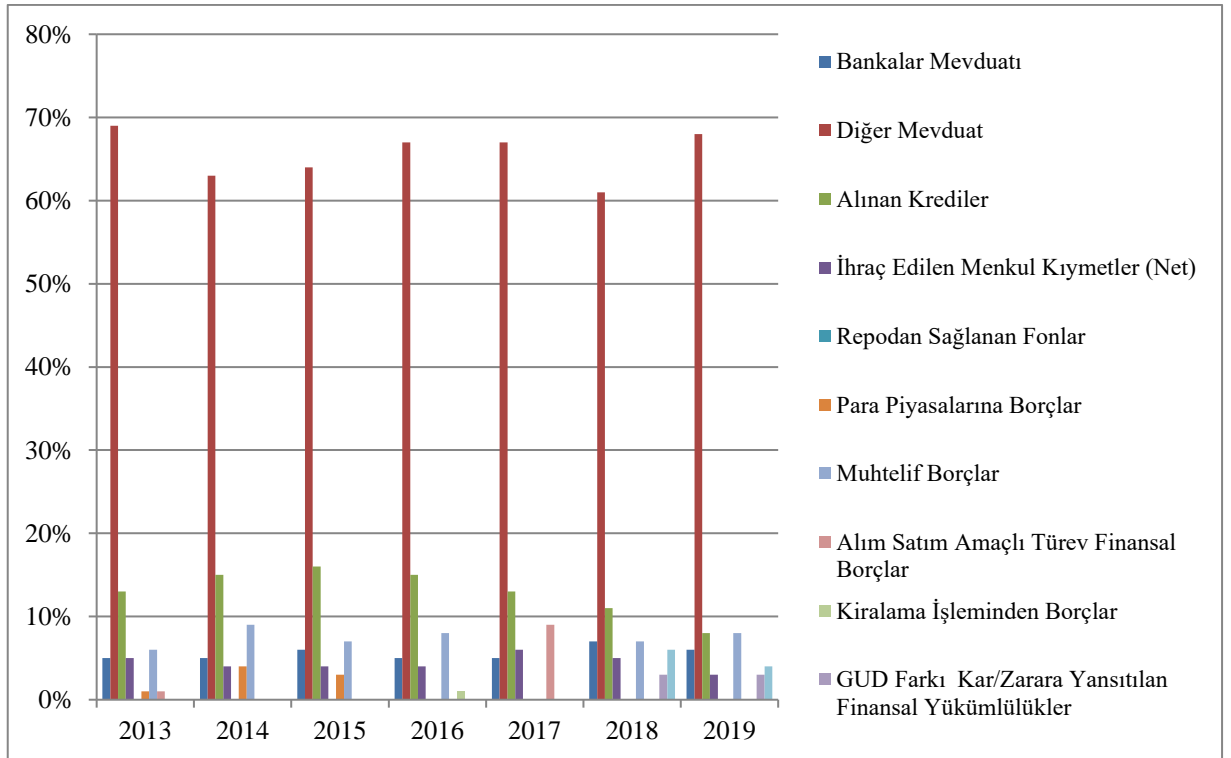
2019 yılında “GUD Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar”, “Türev Finansal Varlıklar” ile “Nakit ve Nakit Benzerleri” de önemli bir orana sahiptir.

Aşağıdaki şekilde mevduat bankalarının pasif toplamları içerisinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülüklerinin oranlarında yaşanan değişimler yıllar itibariyle gösterilmiştir.

Şekil 3. Pasif Toplamı İçerisinde Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranı

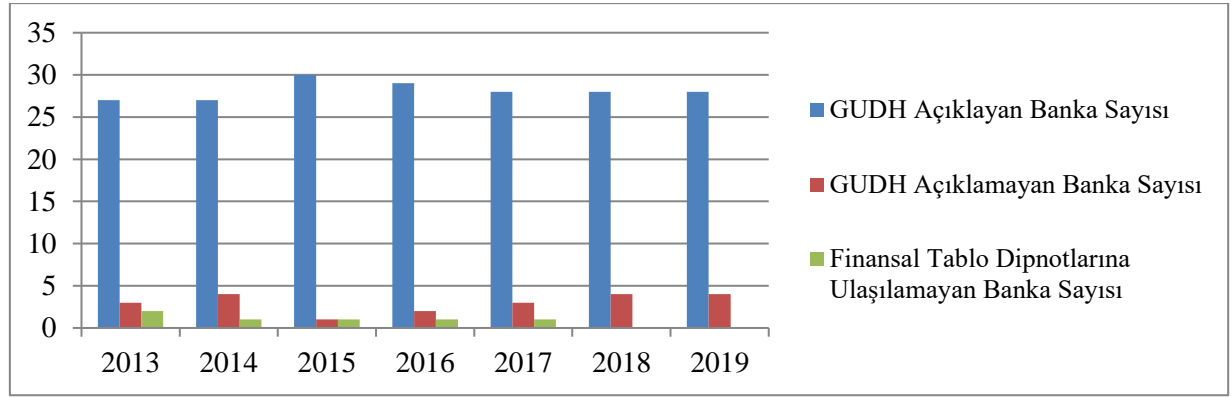
Şekil 3'te gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülüklerin 2013 yılından 2014 yılına geçişte bir azalma gösterdiği ve 2014 ile 2019 yılları arasında daha sabit bir eğilim içinde olduğu görülmektedir. 2013 ile 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde gerçeğe uygun değerle değerlendirilen yükümlülükler içerisinde en yüksek paya sahip olan hesap kalemleri ile en düşük paya sahip olan hesap kalemleri aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 4. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yükümlülük Oranları

Ele alınan 7 yılda da Diğer Mevduat en yüksek orana sahip olan hesap kalemidir. Bu hesap kalemini sırasıyla Alınan Krediler, İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) ve Muhtelif Borçlar takip etmektedir. 2018 ve 2019 yılında GUD Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Yükümlülükler ile Türev Finansal Yükümlülükler de orana dâhil olmuştur.

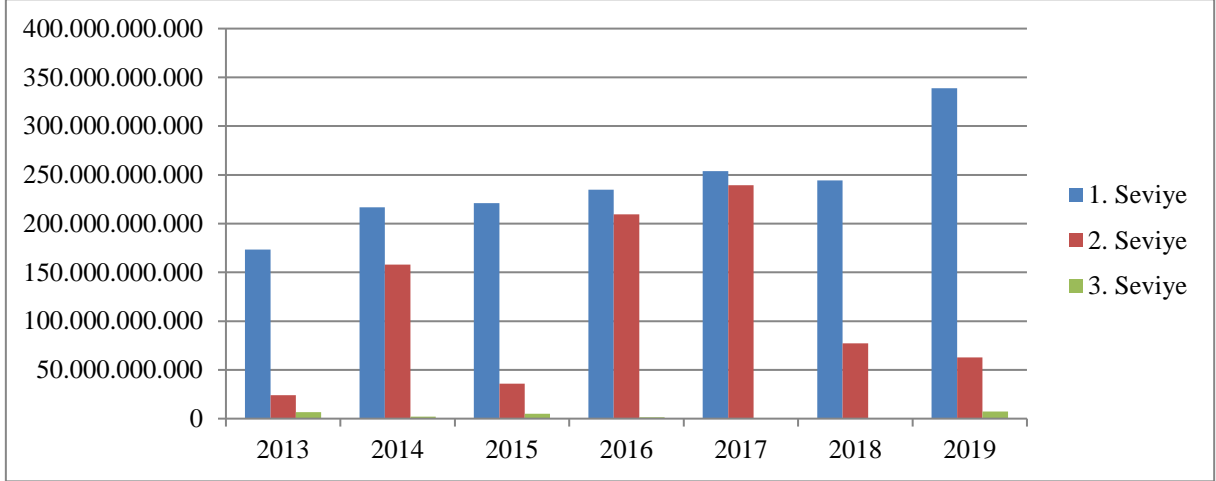
Gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin yukarıda yapılan açıklamaların ardından, bankaların finansal tablo kalemleri için gerçeğe uygun değer hiyerarşisini yıllık olarak açıklama düzeyleri ele alınmıştır. Öncelikle bankaların her yıl için en az bir varlık veya yükümlülüğe ait gerçeğe uygun değer hiyerarşisi (GUDH) açıklama düzeyleri aşağıda yer alan şekil üzerinde gösterilmiştir.

Şekil 5. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi Açıklama Düzeyleri

Şekil 5'te yıllar itibariyle GUDH açıklayan ve açıklamayan bankaların sayısı ile finansal tablo dipnotlarına ulaşılabilen bankaların sayısı gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü üzere GUDH açıklayan bankaların sayısı 2013 ile 2014 yıllarında 27 ile en düşük oranda ve 2016 yılında 29 ile en yüksek orandadır. GUDH açıklamayan bankaların sayısı yıllar itibariyle değişiklik göstermekte ve 1 ile 4 arasında değişmektedir. Buna ek olarak 2013 yılında 2; 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarında 1'er adet finansal tablo dipnotlarına ulaşılabilen banka mevcut olup, bu sayı 2018 ve 2019 yıllarında sıfırlanmıştır. Ele alınan 32 mevduat bankasının %97'si en az bir dönemde en az bir varlık veya yükümlülüğe ilişkin GUDH açıklamıştır. Bankaların %3'ü ise 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde herhangi bir finansal tablo kalemine dair GUDH açıklamamıştır.

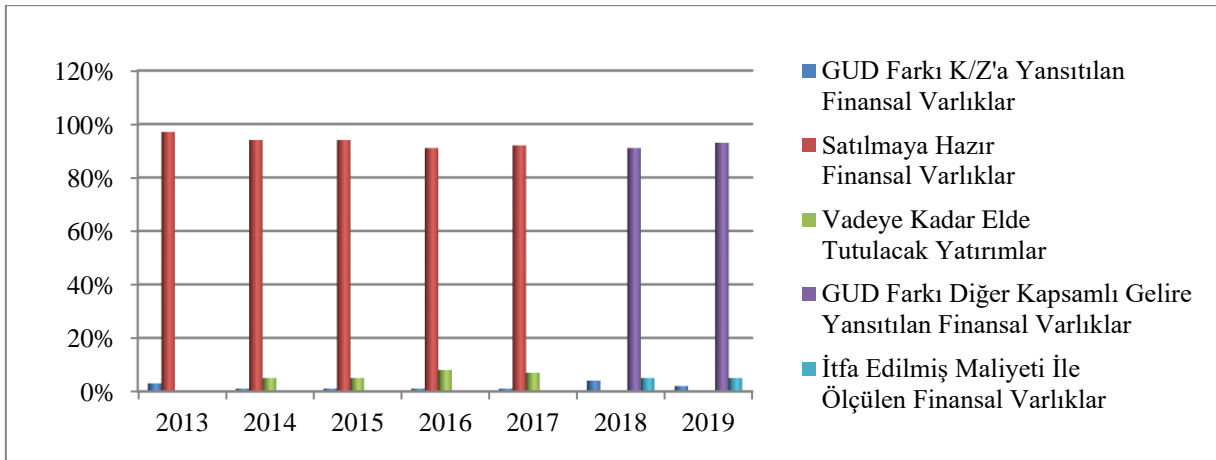
Aşağıdaki şekilde mevduat bankaları tarafından 2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde GUDH açıkladıkları finansal varlıkların seviye bazında tutarları gösterilmiştir.

Şekil 6. Finansal Varlıklar GUDH

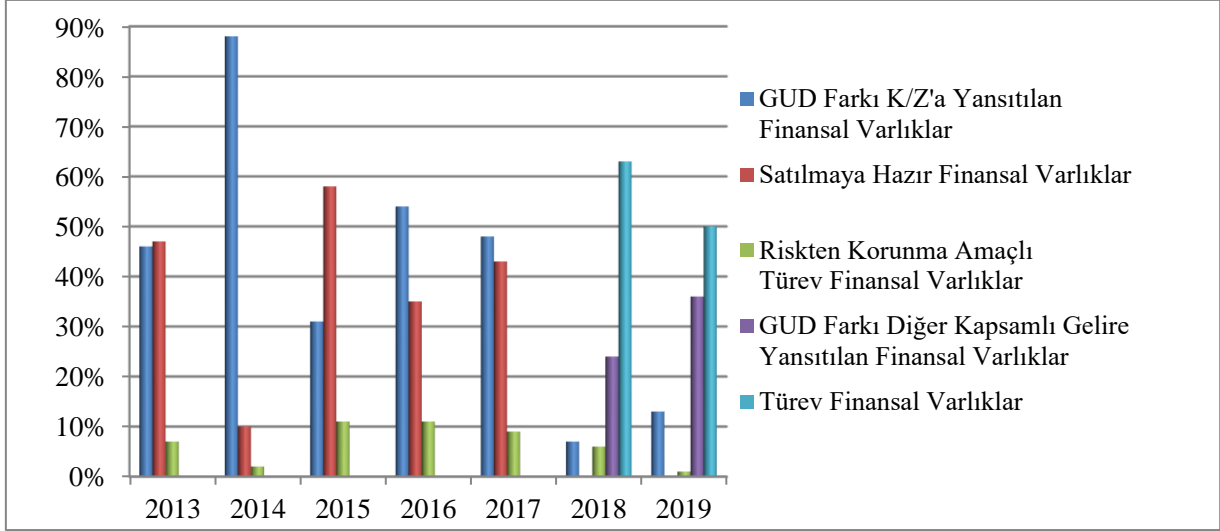
Şekil 6'da görüldüğü gibi bankaların yıllar itibariyle gerçeğe uygun değer hiyerarşisine yönelik finansal varlıkları için raporladıkları rakamlar artış göstermiştir. 2013 yılında tüm seviyelerde raporlanan finansal varlık toplamı yaklaşık olarak 204 milyar TL iken, 2019 yılında yaklaşık 409 milyar TL'ye yükselmiştir. Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar 2018 yılında bir önceki yıla oranla azalış göstermesine rağmen yıllar itibariyle düzenli olarak bir artış göstermiştir. Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar 2015 yılı hariç olmak üzere, 2013 ve 2017 yılları arasında kayda değer bir artış göstermiş, ancak 2018 ve 2019 yılında düşüşe geçmiştir. Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal varlıklar düzensiz bir eğilim göstermiş ve 2017 yılında yaklaşık 72 milyon TL ile en düşük oranda raporlanmıştır. 2013 yılından itibaren 2018 yılına kadar sistematik olarak azalan 3. Seviye finansal varlıkların 2019 yılında yaklaşık 7 milyar TL ile tekrar artış gösterdiği görülmektedir.

2013 ve 2019 arasındaki 7 yıllık dönemde bankaların 1., 2. ve 3. Seviyede raporladıkları finansal varlıkların dağılımı aşağıda yer alan grafikler üzerinde gösterilmiştir.

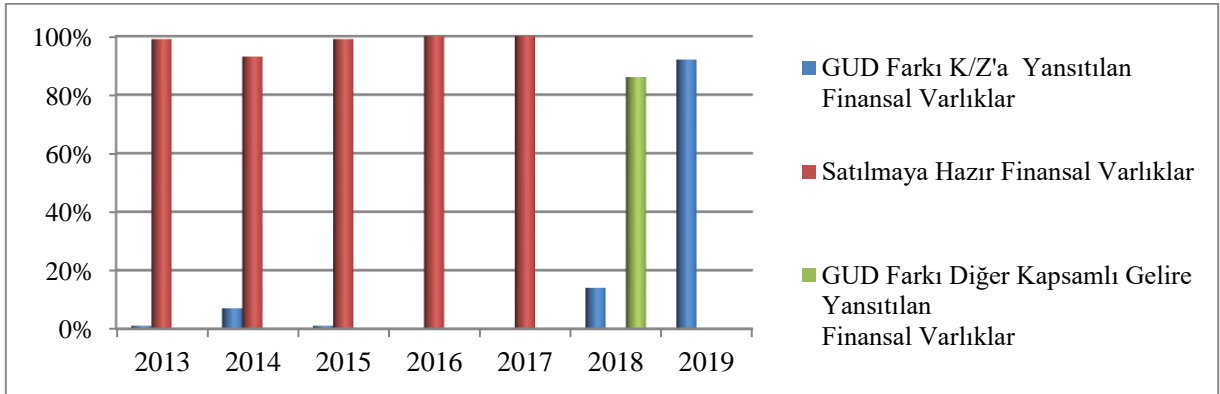
Şekil 7. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 1 Kullanımı

2013 ve 2017 yılları arasında TMS 39 kapsamında sınıflandırılan finansal varlıklar arasında en yüksek orana sahip olan satılmaya hazır finansal varlıklar grubudur. Bu grup içerisinde ise en yüksek pay devlet borçlanma senetlerine aittir. Bankaların 2018 ve 2019 yıllarında TFRS 9 çerçevesinde tasnif ettikleri finansal varlıkları arasında gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar yoğunluktadır. Aynı zamanda gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar da dağılım içerisinde görülmektedir.

Şekil 8. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 2 Kullanımı

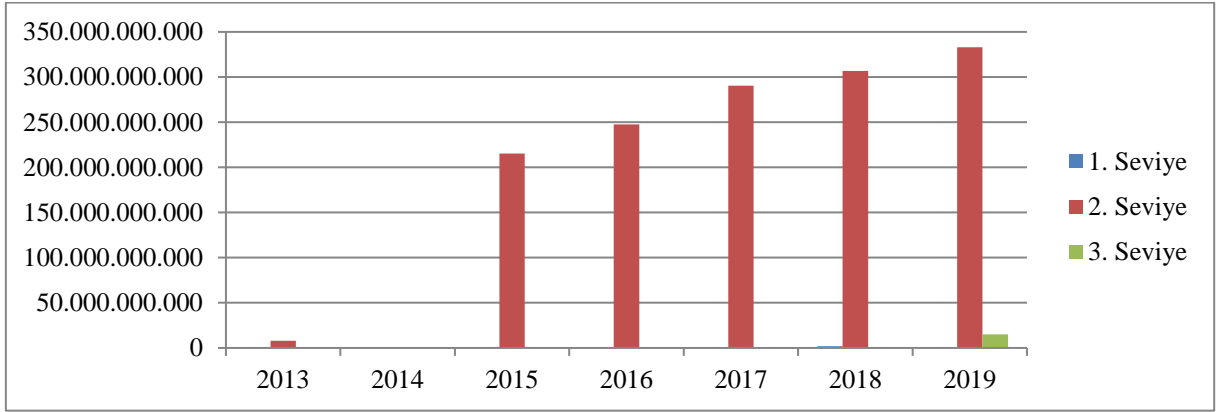
Şekil 8'e göre 2013 ve 2017 yılları arasında gerçeğe uygun değer ölçümünün 2. Seviye hiyerarşisi gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar ve riskten korunma amaçlı türev finansal varlıklarda kullanılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında ise türev finansal varlıklar ağırlıklı olmak üzere gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklara ilişkin 2. Seviye hiyerarşi kullanımı açıklanmıştır.

Şekil 9. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklarda Seviye 3 Kullanımı

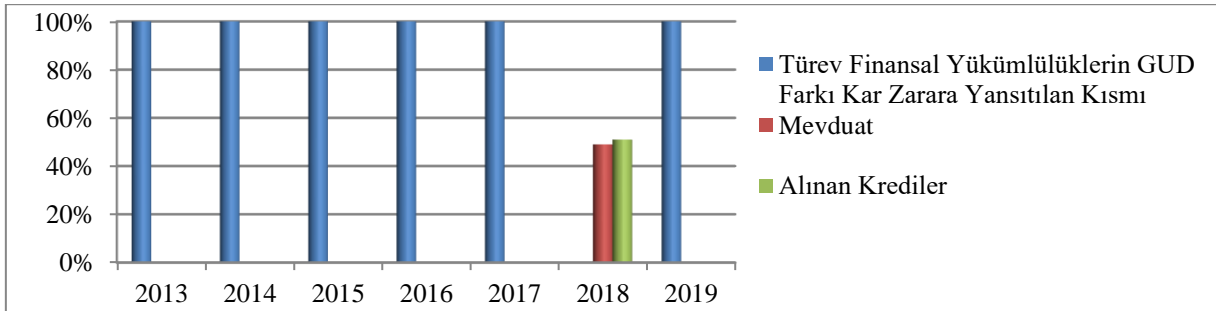
2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde 3. Seviye kullanımı yaklaşık %98 oranında satılmaya hazır finansal varlıklar üzerinde gerçekleşmiştir. 2018 yılında 3. Seviye raporlama %14 oranla gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ve %86 oranla gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklarda gerçekleşmiştir. Ancak 2019 yılı verilerine göre bu oranlar tam tersi şeklinde gerçekleşmiş ve %92 oranında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ile %8 oranında gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlık raporlanmıştır.

Yukarıda mevduat bankalarının finansal varlıklarının gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesinde kullanılan seviye hiyerarşilerine ilişkin yapılan analizin ardından aynı inceleme finansal yükümlülükler için de yapılmıştır. Bu bağlamda, öncelikle finansal yükümlülüklerin değerlendirilmesinde kullanılan seviye dağılımları ve ardından her seviyede raporlanan yükümlülük kalemleri grafiksel olarak aşağıda yer almaktadır.

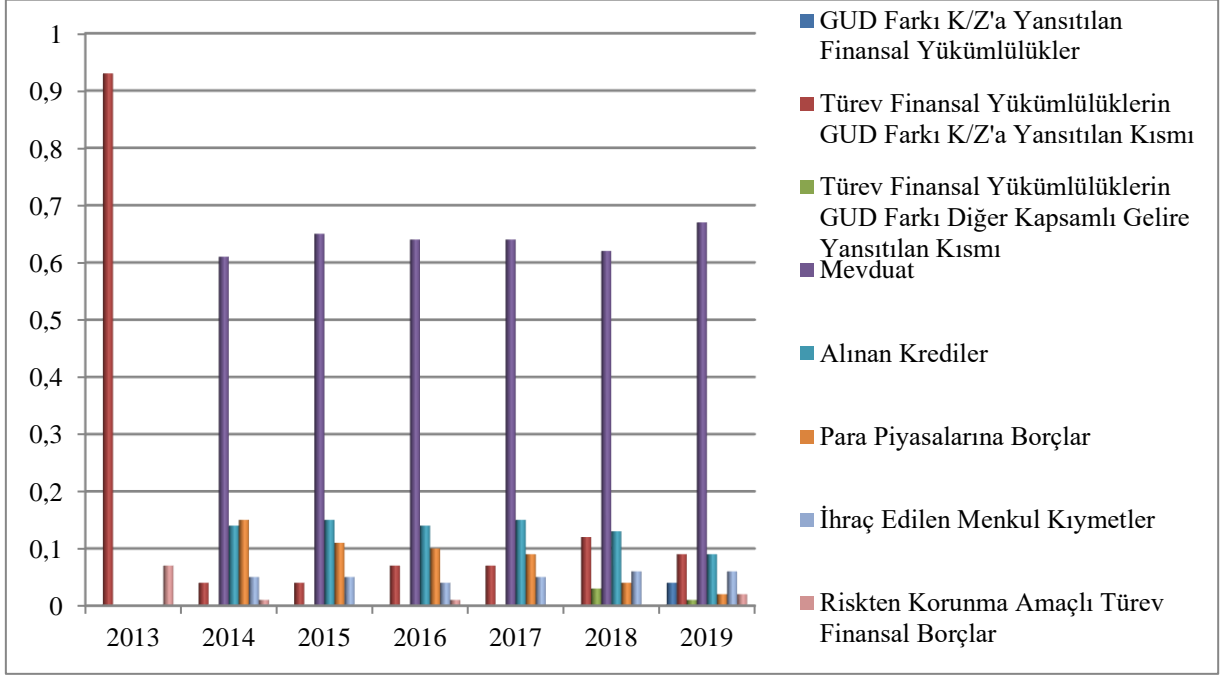
Şekil 10. Finansal Yükümlülükler GUDH

2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde finansal yükümlülüklerini yüksek bir oranda seviye 2 girdi türünü kullanarak değerlemiştir. Bu 5 yıllık dönem içerisinde Seviye 1'e başvuru oldukça düşük oranda olmakla birlikte Seviye 3 girdileri ile değerlendirilen finansal yükümlülük bulunmamaktadır. Değerlemesi yapılan finansal yükümlülüklerin seviye bazında dağılımı aşağıda yer alan grafikler üzerinde gösterilmiştir.

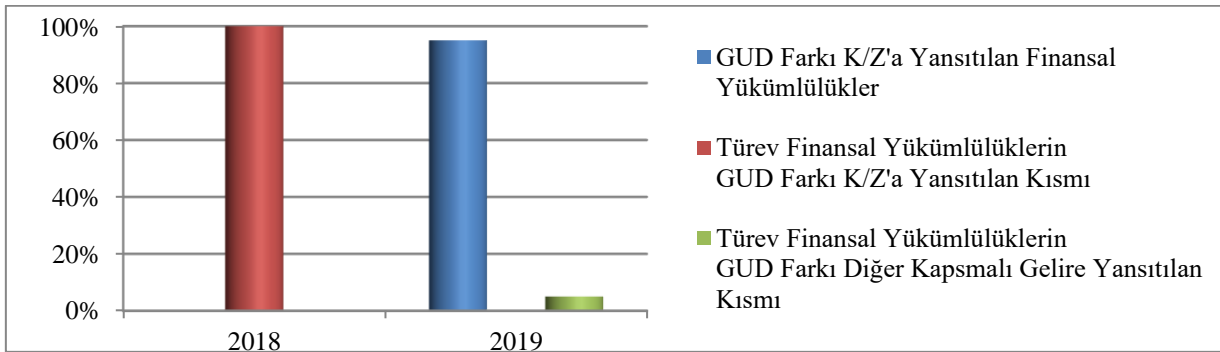
Şekil 11. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 1 Kullanımı

2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde ve 2019 yılında bankalar tarafından yalnızca türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan kısmı için Seviye 1 girdileri kullanılmıştır. 2018 yılında ise 1. Seviye girdilerinin %49 oranında mevduat hesabı için, %51 oranında ise alınan krediler için kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 12. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 2 Kullanımı

2013 yılı hariç olmak üzere, Seviye 2 girdilerinin en yoğun olarak kullanıldığı finansal yükümlülük kalemlerinin sırasıyla mevduat hesabı ve alınan krediler olduğu görülmektedir. Para piyasalarına borçların gerçeğe uygun değer ölçümünde Seviye 2 girdilerinin kullanımının yıllar itibariyle azalmaya başladığı dikkat çekmektedir.

Şekil 13. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Yükümlülüklerde Seviye 3 Kullanımı

2013 ve 2017 arasındaki 5 yıllık dönemde finansal yükümlülükleri için gerçeğe uygun değer hiyerarşisinin Seviye 3 girdilerini kullanmamıştır. 2018 yılında yalnızca türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan kısmı Seviye 3 kullanılarak ölçülmüştür. 2019

yılında ise gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal yükümlülükler ile türev finansal yükümlülüklerin gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan kısmı için Seviye 3 girdileri kullanılmıştır.

4.2. Panel Veri Analizi Bulguları

Model 1 ve Model 2'nin veri analizinde kullanılacak sabit etkiler ve rassal etkiler modeli arasında seçim yapmak için Hausman testi uygulanmıştır. Her iki model için de uygulanan Hausman test istatistiği sonucunda olasılık değerlerinin 0,05'in altında çıkması nedeniyle sabit etkiler modelinin kullanılması uygun görülmüştür. Panel veri analizlerinde analize alınan zaman serisinin durağanlığı test edilirken; birimler arasında korelasyonun olmadığı durumlar için birinci nesil olarak adlandırılan Dickey Fuller testleri, birimler arası korelasyonun varlığında ise ikinci nesil test olarak Peseran testi uygulanmaktadır. Çalışmanın modelleri içerisinde yer alan bağımsız değişkenler arasında korelasyonun bulunmaması nedeniyle Dickey Fuller testlerinden Levin, Lin ve Chu testinin uygulanarak durağanlığın tespit edilmesi gerekmektedir. Ancak Levin, Lin ve Chu testinin, birim sayısının 10 ile 250 arasında, gözlem sayısının ise 25 ile 250 arasında olduğu orta büyüklükteki paneller için kullanılması önerilmektedir. Bu çalışmada da olduğu gibi birim sayısının gözlem sayısından fazla olduğu modellerde çeşitli tahminciler kullanılmaktadır ve bu tür veri kümeleri için birim kök testleri uygulanmamaktadır. Ancak, çalışmada serilerin durağan olmama ihtimaline karşılık birinci ve ikinci derece farkları alınarak trendden arındırılmıştır. Aynı zamanda değişkenler arasında birinci mertebeden otokorelasyon olup olmadığı AR(1) testi ile, ikinci mertebeden otokorelasyon olup olmadığı ise AR(2) testi ile sınanmıştır. AR (1) ve AR (2) testi için P değerinin 0,05'den küçük olması anlamlı ve 0,05'den büyük olması anlamsız olduğunu ifade etmektedir. Kurulan modelde otokorelasyon probleminin bulunmaması amacıyla test değerlerinin 0,05'den büyük çıkması hedeflenmektedir. Her iki model için de AR(1) ve AR(2) testlerinin P değeri 0,05'den büyük çıkmıştır ve modellerde yer alan hata terimleri arasında otokorelasyon problemi bulunmamaktadır.

Aşağıda Model 1 ve Model 2 için sabit etkiler panel veri analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 2. Model 1'e Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: VOL _{it}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	t değeri	P > t
FV	+ / -	-1,868	0,3816	-4,90	0,000***
LQUALITY	?	0,1378	0,0334	4,12	0,000***
ROE	?	-0,585	0,8176	-0,72	0,475
DER	?	-0,0124	0,0053	-2,33	0,100*
SIZE	?	0,9499	0,1776	5,35	0,000***
DEPOSITS	?	2,0556	0,6777	3,03	0,050**
EQUITY	?	4,0375	0,3764	10,73	0,000***
LOANS	?	-0,8624	0,0604	-14,27	0,000***
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				
R ² :	0,81262				
F İstatistiği:	65,4448*** (0,000)				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Modele ait R² değeri 0,8126 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modeldeki bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi yaklaşık %81 oranında açıklamaktadır. Modelin F istatistiği, tüm modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir. Kazanç oynaklığı ile FV, LQUALITY, DER, SIZE, DEPOSITS, EQUITY ve LOANS bağımsız değişkenleri arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Mevduat bankalarının toplam aktifleri içerisindeki gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklarında yaşanan artışın kazanç oynaklığını negatif etkilediği görülmüştür. Bu doğrultuda, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı ile kazanç oynaklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu savunan H_{1a} hipotezi kabul edilmiştir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımının hangi seviyelerde kaç birimlik etki oluşturduğu aşağıda yer alan Model 2 ile ölçülmüştür.

Tablo 3. Model 2'ye Ait Analiz Bulguları

Bağımlı Değişken: VOL _{it}					
Bağımsız Değişken	Beklenen Etki	Katsayı	Standart Hata	t değeri	P > t
L1A	-	-4,2310	1,0015	-4,23	0,000***
L2A	+	1,0441	1,7956	5,82	0,000***
LQUALITY	?	-0,0005	0,0009	-0,05	0,958
ROE	?	-0,1247	0,2317	-0,54	0,591
DER	?	0,0005	0,0001	0,37	0,714
SIZE	?	-0,0003	0,0052	-0,01	0,995
DEPOSITS	?	0,0319	0,2024	0,16	0,875
EQUITY	?	0,2307	0,2158	1,07	0,286
LOANS	?	0,1157	0,0402	2,88	0,005**
Gözlem Sayısı:	192				
Banka Sayısı:	32				
R ² :	0,98501				
F İstatistiği:	903,32*** (0,000)				

* %10, ** %5 ve *** %1 düzeylerinde anlamlılıkları göstermektedir.

Beklenildiği gibi, Seviye 1 varlıklarının kazanç oynaklığı ile arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum, Seviye 1 gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlık oranı daha fazla olan bankaların daha yumuşak kazançlara sahip olduğu varsayımı ile örtüşmektedir. Böylece H_{1b} hipotezi kabul edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Seviye 2 varlıkları ile kazanç oynaklığı arasında %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Seviye 2 varlıklarının kullanımı bir birim arttıkça kazanç oynaklığı yaklaşık olarak 1,0441 birim artmaktadır. Dolayısıyla, Seviye 2 girdileri kullanılarak ölçülen finansal varlık oranı fazla olan bankaların kazançlarının daha değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır ve H_{1c} hipotezi kabul edilmiştir. Tablo 3'e göre, LOANS kazanç oynaklığı ile arasında anlamlı ilişki bulunan bir diğer bağımsız değişkendir. Modele ait R² değeri 0,9850 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla modeldeki bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi yaklaşık %99 oranında açıklamaktadır. Modelin F istatistiği, tüm modelin %1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermiştir.

5. SONUÇ

Literatür genelinde araştırmacılar, akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından gerçeğe uygun değer muhasebesine ilişkin olumlu ve olumsuz birçok görüş bulunmaktadır. Olumsuz görüşler arasında,

doğrudan gözlemlenebilir piyasa değerlerinin olmaması durumunda, gerçeğe uygun değer yaklaşımının yanlış değerlendirme ve ahlaki açıdan tehlike yaratması sorunu yer almaktadır. Çünkü yöneticiler gözlemlenemeyen girdiler aracılığıyla yatırımcıların beklentilerini karşılayabilecek önyargılı tahminlere odaklanabilmekte ve kendi hedeflerini gerçekleştirmek için kazanç yönetim aracı olarak kullanılabilir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde 2. ve 3. seviye girdiler önem arz etmektedir. İlgili girdiler yönetim tarafından tahmin edilmekte ve böylece iç tahminleri muhasebe manipülasyonu ve kazanç yönetimi amaçları için kullanma fırsatı doğmaktadır. Yönetimin takdir yetkisini arttıran uygulamalar kazanç yönetimi davranışlarını arttırmakta ve bu nedenle kazanç kalitesi düşmektedir. FASB tarafından, gelecekteki kazançların tahmin edilmesi ve işletmelerin kazançlarını doğru bir şekilde yansıtmada raporlanan kazançların kabiliyeti ve faydası şeklinde tanımlanan kazanç kalitesinin muhasebe ve piyasa temelli göstergeleri mevcuttur. Muhasebe temelli göstergeler; tahakkuk kalitesi, kalıcılık, öngörülebilirlik, oynaklık ve istikrarlılık şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmacılar çoğunlukla kendi çalışmaları ile uyumlu olan ölçüm araçlarını belirleyerek kazanç kalitesinin tanımı ve temel göstergeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmada, gerçeğe uygun değer girdilerinin hangi hiyerarşi seviyesinde kazanç kalitesini etkilediğini ve finansal tabloların sonuçlarını manipüle etmek için hangi finansal araçların daha fazla kullanılabileceğini belirlemek adına analizler yapılmıştır. Çalışma, gerçeğe uygun değer en fazla finansal araçların değerlendirilmesinde esas olarak kullanılması ve finansal araçların da bankalar tarafından yüksek miktarda tutulması nedeniyle bankalarda uygulanmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların yaklaşık %60’ı mevduat bankasıdır. Bu nedenle analiz mevduat bankaları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Türkiye’deki mevduat bankalarının gelişmiş ülkelerdeki bankalara göre değerlendirme teknikleri kullanarak gerçeğe uygun değerleri daha sık tahmin etmesi beklenmiştir. Bu durumun, yöneticilere tahmin değerleriyle oynama yapma imkânı verdiği ve böylece raporlanan kazancın kalitesinin düşmesine neden olduğu varsayılmıştır. Yapılan içerik analizinin ardından, mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisine yer verdikleri finansal tablo kalemlerinin oranları birbirinden farklılık göstermekle birlikte, tutar açısından finansal varlıkların finansal yükümlülüklerle oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Bu nedenle gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç oynaklığı üzerindeki etkisi finansal varlıklar aracılığıyla analiz edilmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümünde gerçekleştirilen panel veri analizi ile gerçeğe uygun değer muhasebesinin kazanç oynaklığı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Kazanç oynaklığı, aktif toplamıyla ölçeklendirilen net gelirin standart sapması olarak ölçülmüştür. Seviye 1 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın kazanç oynaklığını negatif yönde, Seviye 2 girdileri ile değerlendirilen finansal varlık oranındaki artışın ise kazanç oynaklığını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Kazanç oynaklığının düşmesi kazanç kalitesini arttırmakta, tersi durum ise düşürmektedir. Dolayısıyla Seviye 1 girdi kullanımının kazanç kalitesini olumlu yönde etkilediği, Seviye 2 girdi kullanımının olumsuz yönde

etkilediği görülmüştür.

Ulusal literatürde kazanç yönetimi konusunda çok sayıda çalışma bulunmasına karşın gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanımı ile kazanç kalitesi arasındaki ilişkiye dair bir araştırma bulunmamaktadır. Ayrıca bankaların gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seçimlerine ilişkin hali hazırda bir veri tabanının bulunmaması da bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Ortaya çıkan bulgular çerçevesinde mevduat bankalarının gerçeğe uygun değer hiyerarşisi kullanımlarına yönelik raporladıkları finansal varlıkların denetlenmesine bir rehber oluşturulabilecektir. Bu çalışmada kullanılan modeller ve değişkenler, farklı ülkelerden bankaların veya farklı sektörlerden işletmelerin dâhil edileceği çalışmalara yol gösterecektir. Elde edilen sonuçlar kurumsal yapı, denetim ortamı, denetçinin sektör uzmanlığı, ülke ve/veya sektördeki yasal yaptırımlar gibi faktörlerin de analize eklenmesiyle geliştirilebilir.

YAZARIN BEYANI

Bu çalışmada, Araştırma ve Yayın Etiğine uyulmuştur, çıkar çatışması bulunmamaktadır ve bu çalışma için finansal destek alınmamıştır.

AUTHOR'S DECLARATION

This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support.

KAYNAKÇA

Barth, M., Landsman, W. & Wahlen, J. (1995). Fair value accounting: Effects of banks' earnings volatility, regulatory capital, and value of contractual cash flow, *Journal of Banking & Finance*, 19(3-4), 577-605. [https://doi.org/10.1016/0378-4266\(94\)00141-0](https://doi.org/10.1016/0378-4266(94)00141-0)

Bernard, V. L., Merton, R. C. & Palepu, K. G. (1995). Mark-to-market accounting for banks and thrifts: lessons from the danish experience. *Journal of Accounting Research*, 33(1), 1-32. DOI: <http://hdl.handle.net/10.2307/2491290>

Financial Accounting Standards Board (t.y.). Statement of financial accounting standards no. 157. <https://www.fasb.org/st/summary/stsum157.shtml>. Erişim tarihi: 01.01.2021.

Goncharov, I. (2016). Fair value accounting, earnings volatility, and stock price volatility, <https://www.semanticscholar.org/paper/Fair-Value-Accounting%2C-Earnings-Volatility%2C-and-Goncharov/65d87f7a07867353a3d074f04de4aea55bd4c3be#citing-papers>. Erişim tarihi: 19.10.2020.

- Gözlüklü, B. (2017). *TMS/TFRS'lerdeki değerlendirme ilkeleri ve vergi sistemi ile yakınsama olanaklarının araştırılması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Başkent Üniversitesi.
- Herz, R. H. & MacDonald, L. A. (2008). Some facts about fair value. *Understanding the Issues, Financial Accounting Standards Board*. <https://bit.ly/35IoI92>. Erişim tarihi: 10.03.2021.
- King, A. F. (2006). *Fair value for financial reporting*. John Wiley & Sons. DOI:10.1002/9781119202943
- Krumwiede, T. (2008). Why historical cost accounting makes sense. *Strategic Finance*, 90(2), 33-39.
- Magnan, M. (2009). Fair value accounting and the financial crisis: Messenger or contributor?. *Accounting Perspectives*, 8(3), 189-213. DOI: 10.1506/ap.8.3.1
- Mun, J. (2002). *Real options analysis: Tools and techniques for valuing strategic investments and decisions*, John Wiley & Sons, Inc., New Jersey.
- Nagy, A. N. & Neal, T. L. (2001). An empirical examination of corporate myopic behavior: A comparison of Japanese and U.S. companies", *The International Journal of Accounting*, 36(1), 91-113.
- Örten, R., Kaval, H. & Karapınar A. (2017). *Türkiye muhasebe-finansal raporlama standartları uygulama ve yorumları* (10. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Özkan, M. & Terzi, S. (2009). Gerçeğe uygun değer ölçümünün uluslararası muhasebe standartları ve Amerikan muhasebe standartları (SFAS) açısından incelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 92, 23-50.
- Sodan, S. (2015). The Impact of fair value accounting on earnings quality in Eastern European countries, *Procedia Economics and Finance*, 32, 1769-1786. DOI: 10.1016/S2212-5671(15)01481-1.
- Sodan, S. (2019). Fair value hierarchy and earnings volatility. *Ekon. Misao I Praksa Dbk. God XXVIII*, 567-577.
- Sun, P., Liu, X. & Cao, Y. (2011). Research on the income volatility of listed banks in China: based on the fair value measurement. *International Business Research*, 4(3), 228-233.
- Terzi, S., Kıymetli, İ. & Bülbül, F. (2007). UFRS'nin Türkiye'de ilk uygulaması için açılış bilançosu hazırlanması. *Mali Çözüm Dergisi*, 81, 103-129.